

'Risicomijdende BRD weigert actieve rol te spelen'

DIA-directeur Nijhuis over de Duitse behoefte aan vastigheid

Achtergrond - 9 september 2013

Door zijn streven naar zekerheid komt Duitsland goed door de crisis, maar is het niet in staat internationaal leidend te zijn, betoogt Ton Nijhuis, directeur van het Duitsland Instituut Amsterdam, in De Volkskrant.

Zelden hebben de Duitse verkiezingen internationaal zo veel aandacht gekregen als nu. In alle landen van Europa wordt uitvoerig bericht over de verkiezingsstrijd. Dit is een indicatie van de toegenomen macht van Duitsland. De keuzes die in Berlijn worden gemaakt hebben consequenties die ver over de landsgrenzen heen strekken.

Maar ook zelden waren de verkiezingen zo saai. Ondanks het redelijke optreden van Peer Steinbrück tijdens het debat met Angela Merkel slaagt de SPD er niet in een thema te lanceren waarmee de sociaaldemocraten zich goed en geloofwaardig kunnen profileren. Het 'duel' werd daarom in de Duitse pers al snel tot een 'duet' omgedoopt.

De CDU voelt evenmin de behoefte om te provoceren. Haar kandidaat, Angela Merkel, is immer de moederfiguur die alle Duitsers in haar armen sluit. Zij voert vooral een feel good-campagne waarin de burger zo gerustgesteld wordt, dat hij er bijna van in slaap valt. Ook thema's die van buitenaf worden opgedrongen, zoals het NSA-schandaal en de crisis in Syrië, veroorzaken nauwelijks een rimpeling in de verkiezingsvijver.

Paradox

Daarmee doet zich een paradox voor. In de meeste landen van Europa is het de vraag of er bij verkiezingen nog wel wat te kiezen valt. Je kunt misschien wel de regering wegstemmen, maar het beleid niet echt veranderen. Toch weten populistische partijen in dergelijke landen vaak met radicale en weinig realistische programma's en standpunten, een aanzienlijk deel van het electoraat te verleiden. Duitsland heeft geen last van deze politieke dwangsituatie en bezit in principe de vrijheid om politieke keuzes te maken. En anders dan in de meeste andere landen is de macht van het parlement in de financiële en economische

crisis niet uitgehold, maar door het constitutionele hof in Karlsruhe juist versterkt. Des te meer reden om de verschillende politieke opties en alternatieven goed voor het voetlicht te brengen.

Hoe kan het dan, dat echte politieke strijd uitblijft? De meest voor de hand liggende verklaringen zijn natuurlijk dat de race al gelopen was, voordat ze begon, dat het met Duitsland te goed gaat en dat Merkel erin is geslaagd vrijwel alle potentiële thema's van de oppositie naar zich toe te trekken. Over de uitgangspunten van beleid bestaat eigenlijk een brede consensus. Waarom zou je dan een nieuwe stuurman willen wanneer Merkel het land zo goed door internationale financiële en economische stormen loodst?

Angst, zekerheid en risico

"Een middelbare schoolmeisje vroeg bezorgd aan Angela Merkel of haar pensioen later wel veilig zou zijn. Niemand fronste ook maar even de wenkbrauwen."

Maar er zijn ook dieperliggende oorzaken die een rol spelen. In de Duitse politieke cultuur spelen drie onderling samenhangende begrippen een belangrijke rol, te weten angst, zekerheid en risico. De vader van het cultuurverschillen-onderzoek, Geert Hofstede, wees er al op dat Duitsers in tegenstelling tot Nederlanders geneigd zijn tot risicomijdend gedrag. De nadruk op zekerheid is kenmerkend voor het naoorlogse Duitsland. Zekerheid en stabiliteit boden de garantie dat de chaos van Weimar, die Hitler had mogelijk gemaakt, zich niet zou herhalen. De bekende Duitse historicus Eckhart Conze gaf zijn boek over de geschiedenis van de Bondsrepubliek niet voor niets de titel mee: 'Het zoeken naar zekerheid'.

Dit verlangen is goed terug te vinden in de verkiezingsleuzen waarin telkens weer de nadruk op zekerheid werd gelegd. Zo ging de eerste Bondskanselier, Konrad Adenauer, de verkiezingen in met 'Sicherheit für alle'. Zekerheid is daarna een vast bestanddeel in de verkiezingsstrijd gebleven. In 1994 kwam de SPD met de leuze 'Sicherheit statt Angst' en in 1998 reageerde de CDU hierop met 'Sicherheit statt Risiko'. De Piratenpartij heeft voor deze verkiezingen de oude slogan van Adenauer 'keine Experimente' weer uit de kast gehaald.

Geen experimenten, de Duitse kiezer wil vastigheid. Een middelbare schoolmeisje mocht Angela Merkel het probleem voorleggen dat haar het meest bezighield. Zij vroeg zich bezorgd af of haar pensioen later wel veilig zou zijn. Niemand fronste ook maar even de wenkbrauwen; een volstrekt normale vraag voor een jong meisje!

Continuïteit en betrouwbaarheid zijn in de Bondsrepubliek waarden op zichzelf.

Continuïteit in beleid en stabiliteit van het politieke systeem gaan hier hand in hand. Populistische partijen krijgen hier vooralsnog geen voet aan de grond. Het verschil met Nederland kan haast niet groter zijn. Wij paren immers een van de hak op de tak-beleid met een extreem wispelturig stemgedrag van de kiezer. Het volk krijgt letterlijk de politiek die het verdient.

In crises zoals de huidige neemt normaliter het wantrouwen toe en wordt de instabiliteit en onvoorspelbaarheid van de politiek groter. De genoemde eigenschappen van de Duitse politieke cultuur vormen een goed antidotum voor dit gevaar van een grillige politiek.

Het maakt de verkiezingsstrijd er niet spannender op en verhoogt niet de amusementswaarde van de vele debatten, maar biedt wel zekerheid aan burgers en bedrijfsleven. Ook op langere termijn. En dat zijn ingrediënten waarmee Duitsland tot nog toe veel beter dan Nederland deze stormachtige tijden heeft weten te doorstaan.

Maar het risicomijdend gedrag heeft niet alleen voordelen. Het belemmert de Bondsrepubliek erin de leidende rol op zich te nemen, een rol die haar door de overige landen steeds vaker en luider wordt toegedicht. Dat geldt zowel voor de Europese als de buitenlandse politiek.

Rem

Angela Merkel is geen politica van de grote greep, maar van voorzichtige stapjes. Wanneer om moedige maatregelen wordt gevraagd, aarzelt Berlijn consequent en komt liever met de kleinst mogelijke ingreep. In de Europese politiek werkt deze grondhouding in de ogen van de overige lidstaten vaak als een rem.

Ook ten aanzien van Syrië duikt Duitsland, net als bij Libië en Mali, liever weg. Angela Merkel zei weliswaar onmiddellijk na de gifgasaanval dat deze misdaad niet zonder consequenties mag blijven, maar liet vervolgens in het midden wat de rol van Duitsland bij het formuleren en uitvoeren van zo'n antwoord zou kunnen zijn. Van de machtigste vrouw ter wereld zouden we toch meer mogen verwachten dan een oproep aan anderen, aan de internationale statengemeenschap, iets te doen? Op deze manier worden de hoge morele maatstaven die in de Duitse buitenlandse politiek altijd worden aangelegd wel heel erg vrijblijvend.

De SPD voelt evenmin iets voor een actieve Duitse rol en hamert er vooral op dat met de Russen gesproken moet worden. De vraag wat te doen wanneer Poetin elk streven naar het zoeken van een gemeenschappelijke strategie blijft frustreren, wordt in Duitsland liever niet bediscussieerd.

Duitsland voelt zich wel prettig aan de zijlijn en ook de bevolking vindt een bijrol zonder te veel verantwoordelijkheid eigenlijk heel geruststellend. Waarom dan risico's nemen?

Het maakt de Bondsrepubliek tot een lusteloze leider, net zo lusteloos als de verkiezingsstrijd.

[Ton Nijhuis](#) is directeur van het Duitsland Instituut Amsterdam. Dit artikel verscheen op 7 september 2013 in [De Volkskrant](#).

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](#).

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/3138/risicomijdende-brd-weigert-actieve-rol-te-spelen>